

Litteratur

THEDE PALM:

Gustavia

I juli 1784 undertecknade Gustaf III i Paris en traktat med Frankrike, som överlämnade den västindiska ön S:t Barthélemy till Sverige. Själva övertagandet skedde följande år i mars, då en svensk fregatt medförde den nye guvernören, Salomon von Rajalin. Ön förblev sedan svensk besittning fram till 1878, då den återgick till Frankrike.

Atskilligt har skrivits om denna svenska koloni, och viktigast är Ingegerd Hildebrands doktorsavhandling från 1951. Men för några år sedan besöktes ön av en svensk nordist, professor Gösta Franzén, som ville undersöka hur mycket av det svenska språket som blivit kvar. Resultatet av hans forskning finner man i boken "Svenskstad i Västindien. Gustavia på Saint Barthélemy i språk- och kulturhistorisk belysning" (Almqvist & Wiksell 1974. Kungl Vetenskapssamhällets i Uppsala handlingar. 16. Capris 40 kr). Man skall inte låta sig avskräckas av att boken kommit ut i en vetenskaplig serie. Den innehåller ett stycke svensk kulturhistoria och är både lättläst och fantasieggande.

Öns huvudsakliga tillgång var en naturlig hamn. Vid denna byggdes staden Gustavia, som år 1800 med sina 5 000 innevånare var lika stor som dåtidens Uppsala. Öns neutrala ställning gjorde den till ett handelspolitiskt centrum under Napoleonkrigen, och Gustavias hamn blev från början en frihamn, där omsättningen tidvis var livlig. En viss slavhandel förekom också. Svenska Kronan inköpte så sent som 1816 för 225 daler specie en slav som vattenbärare åt garnisonen. I Gustavias tidning annonserade fiskalen Thomas Schomberg om försäljning av förrymda slavar för Kronans räkning.

Annonserna var formulerade på engelska, och ibland förekom i tidningen också franska. Svenska språket var oanvändbart. Det kunde brukas i gudstjänster, men endast i viss utsträckning. Som predikospråk var svenskan i varje fall olämplig, och de svenska präster som skickades dit kunde inte konkurrera ut metodistpredikanterna. Men folk kunde giftas bort på svenska, och slavbarn kunde i dopet få svenska namn, vilket tyder på att föräldrarna knappast varit tillfrågade. Franzén har rent av funnit att en prästman med götiska intressen döpt slavbarn till Oden, Tor och Brynhilda.

Inte heller domstolen kunde använda svenska som språk, vilket ju är rätt naturligt. Vittnesmål måste t ex tagas upp på det språk, som vittnet talade. En viss skolundervisning bedrevs men räckte inte långt. Språkförhållandena jämför Franzén med dem i Nya Sverige, där svenskan i hundra år överlevde att kolonin gavs upp av Sverige.

Den korta svenska kolonisagan på Saint Barthélemy är egentligen ett bedrövligt kapitel. Någon svensk påverkan på utvecklingen av ön kan inte spåras. Man tog ut vad man kunde ur den och investerade obetydligt. En del svenskar, som skickades dit, var av sekundär kvalitet. Det gällde t ex den obetydliga garnisonen, där det inte var ovanligt att soldaterna söp ihjäl sig; de var visserligen ovana vid klimatet, men enligt vad guvernörerna klagade ofta kroppsligt förstörda redan då de kom. Ett antal dugliga ämbetsmän hölls emellertid på ön, och de styrde hyggligt och i varje fall inte sämre än vad andra skulle gjort. Och detta är nog det bästa som kan sägas om den drygt 90-åriga svenska administrationen.